

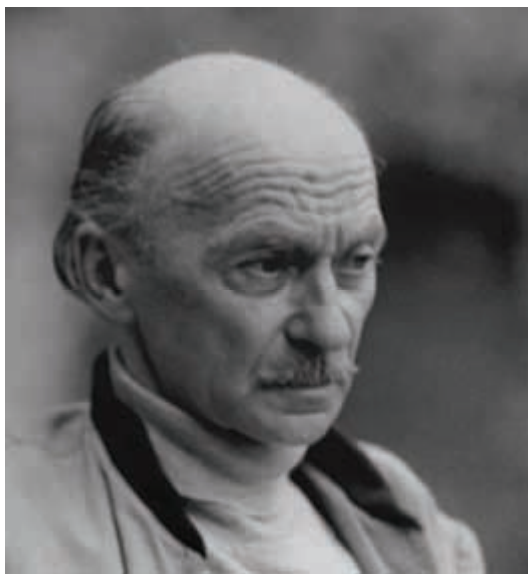
Ajánlom, kortársam...

Néhány hónappal ezelőtt kéressel fordultunk leendő és jövőbeli szerzőink, a magyar irodalom és kultúra képviselői felé. Arra vártunk és várunk választ, hogy melyik az a kortárs – lezárt vagy alakuló – életmű, ami meghatározó, kitüntetett fontossággal bír a megszólított munkásságában, gondolkodásában. Reményeink szerint a megjelenésre kerülő írások által nemcsak remek portrékat, személyes hangú bevezetéseket kapunk egy-egy munkásság megismeréséhez, hanem a magyar szellemi élet láthatatlan keresztmetszeti képe, kapcsolattörténeti fejezetei tárulhatnak fel előttünk.

TANDORI DEZSŐ

Zenóni egzisztenciáloromantika*

Zenónról is, Jékelyről is többször próbáltam már írni, a költőt – válogatott kötetét elkészítve, verseinek egyik összeállítás-változatát – a szív romantikusának neveztem; most nyíltabban valló, újbóli próbálkozóként kifejtettebben járnám körül; ahogy a magam irodalmi igyekezetét-evidenciáját valamelyest, egyik közvetlenül érintő aurájaként, netán megfigyelés-szerkezeteként (ellentétek, perszel!) szintén mindig a romantika jellemezte; s ezzel sem mentegetözöm, nem szerénykedem szégyenkezve, hogy ugyanis (esetleg) nem oly teltséggel... nem, olykor teltséggel is (romantikus volt a versem), legföljebb más hangsúlyozódások is „maguknak követeltek”, többször, mint a nálam alkalmasint homogénebb (lírájú) költő Jékelyit.

Zenónnal kapcsolatosan mindig támadnak újabb (nyilván a világgondolkodás korábbi fázisaiban már mások által pedzett, talán kidolgozottabb [Zenónnál kidolgozni?]) elképzeléseim, s ma ezen a furcsa délutánon, mikor felfokozottan egzisztencialista minden én-érzésem, lét-érzetem (bizonytalan kimenetelű műtét, s így, vizsgálatok majdani eredményeképpen, bizonytalan sejtelmekkel gyötrő időmben), ma végérvényesítettem (Zenónnál bármit?), hogy filozófusunk nem nagyon ábrázolható vonal formájában (jegyében), holott az ő híres felezéses tétele (teknősbéka is sprintelő hős, egy bizonyos létre nem jövés) kimondottan vonalmenti, igaz, az sincs tiltva, hogy kört képzeljünk, mely kör is akkor, ez

* 100 éve, 1913. április 24-én született Jékely Zoltán. Tandori Dezső vallomásával emléke előtt tisztelgünk. (Fotó: Móser Zoltán)

fölfedezésem a magam és olvasóm számára, nem indul és nem zárul, s ez nem olyan bonyolult ábra:

íme. Számokkal operálva (jaj, e szó nekem, rossz tréfám ma) a 0 után (mindegy, a görögök nem foglalkoztak az 0-val, de én a létre nem jövést a 0-tól az 1-ig terjedő vonalon képzelem, és régi fejtegetéseim során azt hajtogattam mindig, hogy „a végén” a felezés révén egyre marad hézag, a létrehozandó nem jön létre; ergo vagy fizikálisan létezik valami, vagy isteni akarat eredménye, én mint úgynevezett szentlélekhívő minden fizikai balsorsom ellenére is – sőt! – kitartok az ihleteredetűség mellett, íme, szentlélekhit és romantika), ámde amit önszellemünkben akarnánk létrehozni (eszmét, tételt, gondolatot), az mindig csonka marad.

S gondoltam: hátha induláskor is az; ergo valami tizedestörtjegyűen nem leírható 0... ...itt kezdődik, hol, az az érték, ahonnan a dolog a be nem fejeződés felé tart. Ez kétszeres „fogyték”. S a kör, szerintem, láttató (gondolati) ábrázolása felfogásomnak. (Nem gondolok viccre, még hogy! Tehát hol az eleje, hol a vége...ez nem érvényes vonatkoztatás. A kör mindenestire teltség, romantikusabb a póre vonalnál, s most ezt belső vonatkozásban értem, a kör természetesen lehet geometrikus, minimalista stb. művészetek eleme!)

Mondanom sem kell, hogy a kör itt „segédegyenes” (ha, ha!), és a zenóniság első kötetem, a *Töredék Hamletnek* számomra ma is „teljes és evidens” töredékére (darabjaira) vonatkozik, szomszédságában ennek sok kizengetetten romantikus, Rilket, Pilinszkyt tanítványként követő-leképezgető, az önállósulás útját még csak épp próbálgató vers van. Gondoljunk bele, olvassuk újra, a monodrámá kifejtetten zenóni, tehát a kötet nagyobb hányada áll távol a romantikától, s mégis: a vissza-az-égbe motívum kifejezetten (!) romantikusként értékelhető létérzet foglalata. Ez most nem tárgyunk, ajánlom csupán a kutatásnak. (Nagyrálátóan! Dehogy vagyok én most, egzisztencialista nyomorúságomban-nyomorodottságomban-vesztességemben ily irodalomelmélet-centrikus.)

Azt se feledjük, hogy egyik válogatott verskötetemnek Jékely-sort adtam címmül: „Vigyázz magadra s ne törődj velem”.

Valamit számtalanszor soroltam: Szép Ernő, Kosztolányi, örök-korábban az elengedhetetlen József Attila, és Jékely. Nem tudom, akkor „mint mi”, ez, épp ők, de Kosztolányit folyton idéztem könyveimben (sokféleképpen), Szép Ernőt meg... mondanom sem kell. Jékely azonban, korai pályaszakaszát figyelembe véve, a tökéletesség szépséges teljessége volt, ha akarom, a romantika evidenciája. Amiképpen a magam lírája a zenóni kör kezdete (nálam), Jékelyé (felfogásomban csakígy) a kör befejezetlensége. (Magam is befejezetlen leszek, mindenki az lesz.) József Attilával pedig ma azt mondhatnám: irodalomelemző, evidenciavizsgáló költő vagyok, mit érdekelnének igazán a filozófiai, esztétikai stb. költészetelemző szakfogalmak, múlt-félmúltbéli, jelenlegi kategóriák; érzetemen szerint a költészetelemzéshez elioti vagy kafkai egzisztencializmus-elemek kellenek.

Az 1960-as évek vége felé Keserü Ilona festészetéről – az elemzés megjelent azóta újra könyvben, albumban – és Ottlik „Hajnali”-járól írtam ily jegyben kis tanulmányokat. Ma lá-

tom, nem korai posztmodernnek ezek, hanem egzisztencialista szempont-értvényesülések. Beleépül az objektív tárgyelemzésbe a zenóni kör nem-indulása és nem-végződése, a létező én, a maga esetlegességével, de mint jobb-híján-végérvénnyel stb. Ahogy szorongató, egzisztencialista módon értékelt betegségem bizonytalan indulású, a vége is az lesz, s nem a halálra gondolok, az másik kérdés, nem zenóni, József Attilához inkább illik a teóriában; az evidenciális irodalmi ön-művel való foglalkozás sem szakmai kérdés –részemről –, hanem körjárás: íme, „már akkor megvolt”, a zenóni nem-kezdéssel, ma pedig aforizmaként megvan az ily „nem végződéssel”, például, hogy (régebbi):

*Széthulltam arra
az egy darabra, ami
mindig is voltam...*

...s egykor csak utalva idézem, a nem férek át önmagamon érzete, a kizuhanás, az elakadás, a mocsarasodás –így –, egyebek. Vagy ma:

*Mélypont az i-n.
Három mélypont a mondat végén. (Zenóni?)*

Még valamit: A világban csak a világon kívül lehet lenni.

(Itt buktam meg most életemmel: emberkézre kerültem, kés alatt leszek, idegenek közt kell töltenem napokat, függvény vagyok, stb. Iszony.)

„Még sok mindent szeretek csinálni, csak csinálni nem szeretek már semmit.” S vannak eklatásabbak is. E dolgot szívesen „csinálom”.

Ha a tizen-huszonevének fordulójához közeledő író-önjelölt (már némi mesteri elismerés-háttérrel, mint volt ez nálam tanárom, Nemes Nagy Ágnes és szűkebb köre részéről) 1955–58 körül a mesterek sorrendjét, a már gyakorolt Ady–József–Tóth–Kosztolányi–Babits fokozatosság után (nálam így volt pl.) Nemes Nagy, Pilinszky, Weöres irányában aktualizálja (Vas, Illyés, alig Kassák, alig Berda, kicsit Kálnoky képzelhető), Jékely esetleges fordulat. Vagy bejön vagy sem. Ha kell, bejön nagyon. Nekem bejött. Elsős egyetemista koromban (évszámokat, évszakokat majdnem mindig tudok, de hézagok vannak: ősz, tavasz... Ottlik, Greene, Camus, Jékely mikor, N. N. Á. pontosan mikor, Pilinszky, kölcsönbe kapott Weöres, egyéb vételek) az anyámtól kapott ebédpénzeket, a heti 50–60 forintokat a tömegszerű és nekem izasztó menza helyett presszókra, ritka vendéglőzésekre, zömében könyvekre költöttem. Benne volt-e a Jékely-romantika iránti vágy akkori padtársaimban, társnőimben? Utóbb, már az én könyvem meglétekor (*Tilalmas kert*) feltétlenül. Nekem azonban a lovaglegendás költő jelleme-jellege-külleme-bűvölete helyett a szavak erős méze volt a döbbenet-ok, a kurta történetmondás és vallomás érzéki szövete (kerekdedség), ennek további fanyarsága, bőgetős humora stb. volt a lenyűgöző, az átölelően atyai-jóbaráti. Sokszor elemeztem sorozatban az 1931–1937, majd 1938 (születésem éve)–1945 közti Jékely-verseket, de még sosem tudtam megfogalmazni, e (fogyatékos szóval) „romantika” egyik képzeletbeli-képzeltető lényegét: költőnk regényessége (ejha, mely jó szó) a teljes elmondhatóság reményének csillaga alatt él és hat, keletkezik és sugall, a teljes kizengetést, a teltséget belső sarkítottságokkal tarkázza, lendületét mindig (sok legmagasabb helyén) gondolkodáson-túli elgondolkodtató kis elem-

mel (elemekkel) teszi még követhetőbbé, a (képtelen hasonlat) hegyek előre kijelölgetett mászóútjaira emlékeztetve. Az absztraktabb, gondolatibb költészet azonnali alpinizmust követel; Jékelyvel mintegy párosan, többesben megyünk valahova.

Minden ily hasonlat, mondom, suta, gyarló – de közönségnek szólva: igyekvő.

Máskülönből itt sokat várok majd a befogadó (az olvasó) interaktivitásától; kérem, nézzenek utána a sokféle Jékely-válogatásban az általam idézett helyeknek. Ha ez elmarad, dolgozatomban „emberi részei” pletyka-szintre süllyednek, költészeti elemzéseire pedig azt lehet mondani: „Megvoltak már”.

Köszönöm.

Tehát...

... anyám ebédpénzeiből, valamint Ottlik Géza, Mészöly Miklós atyai-(elérhetetlen) példaképi közelségéből művelődtem, N. N. Á. féltávoli tanári vezetése mellett. Ő egyébként látván, „nem brancs-ember maga, Dezső/fiacskám”, forma szerint hamarabb megvált tőlem, a két prózáíró mesterral soká fennállt a kapcsolatomban, s ily-oly csendek után „a vége felé” újra szellem-újult. De Jékelyvel alig találkoztam.

Tudott mély poétarajongásomról. Én vagyok a hibás, hogy nem kezdtünk el együtt csatangolni stb. Most, hogy sorsom csődje idején (kórház, kondorbélai csend-magány elvesztése, lásd a festő levelei Pilinszkyhez, Tiszatáj) sokat gondolok Jékely halálára. (Kórházban ez, s talán nem épp törvényszerűen.)

A romantika, jegyeztem fel még tegnap (igen, most!), döntve e munka szakaszosságának szerkezeti kérdése felől, a kifejezés körbejáró értésének, tárgyáthatásának (megragadásának? brr) reménye, virágzása (ejha!), a legszerényebb teljességek egyike; igaz, sikert ígér megfelelő olvasójánál, de nagy kiszolgáltatottságot jelent egyebütt, élménybeszámolóknak nézhető. Ad abszurdum: Zenónnál a két vég a maximum jegyében („mozgó”) érték? a sima körpálya fix a kollokvialitás, a rezonőrség, a mese, a történet, a kötelező gyakorlat? Zenónian akkor élünk (nem mind így élünk?) ha a nincs-kezdés és a nincs-vég köztit simán vállaljuk, ott nem kezdeményezünk? Ah, borzadhat ettől üzletember, sikerpályafutó stb. Magam is nehezen mondom ki: „most már”, igen, magam a zenóni kör „két végét”, azaz kezdetét és végét, vagyis e nem-reálisakat tekintem elemzésre, feldolgozásra, igazi megélésre érdemesnek. És persze, persze jaj. Új könyvem címe is (bár 4 éve alakult) ez: *Jaj-kiállítás*.

*

Kortársam, kortársunk Jékely? Romantikánknak mindig kortársa ő. Túl hamar elintézett állítás (művének legjaváról, a korai másfél évtizedtől): halál közeli, halállal áthatott, halálon-át-sugalló (búváosan inneni-túli; telítettség maximumával sejtető stb.) költészet ez az övé. Búcsúzás...vesztés...elhagyás...szétválás...vétek és engesztelődés, önfelmentés s marcangolódás etc. Éjfél és „napfél”. Közkinccs-témák hihetetlen megújítása. Szómagia? Nem, inkább szerkezetalkotói, s ennél is megfoghatatlanabb. Indázás, homály, kiszökkenés a fénybe. Az elmúlás, az elmúltság nem megszépül, szó sincs róla, hogy –mint egy ízig romantikus mesterénél, Kosztolányinál – még a csúnya is oly szép (lenne). A temetői képek: sírokon füvek, füveken bogarak, zizzenések a levegőben, hegy oldalán lesétáló Nap, mely a szeretett lány holtteste fölött búcsúzik a világtól, a paraméterek: mennyi ideje is, hogy eltemették... s a földben éri meg már az estét... s közben a sétáló égitest. Hazatérünk, hátunk mögött a hegy, aztán már a város, a fények... Ah, Jékely nélkül nekem nem lenne most Madárzsoké-versem, Paper Star reálelégiám stb. A dal változásainak kis korszaka nálam nemcsak a „Mennyezet...” és a „Még

így sem” (70-es évek) köteteinek újraéledése volt, hanem mindennél elemibben Jékely (khn) áldása.

Áldása, igen. Szentlélek-jelenléte ihlet-angyal-módon. Ehhez a kérdéshez még itt valamit *végre kell* mondanom: miért örökké (mint olykor én is) a sorsot, a vakszerencsét emlegetni (ó, tömérdek majdnem halálos esetem, balesetem, épp elkerült végtragédiám – tettek, szavak, önrontások), miért nem lehet ezt (ld. Weöres, Hölderlin) „egy isten” képében érzékelnünk, ily érzetben? Most, ki tudja, mekkora élet-lét-kudarcom idején könnyen állom a próbát annyiban, hogy nem vonom vissza bizalmamat. Végképp mindent elveszítenék. Egyebekben vész el a sok romantikus kapaszkodó, mely újabb, mintegy pályám-utáni pöszmötölő életemet tarkázta: ismerkedés a világfestészet újabb kora előtti század-felekkel, kártyázás önmagamban bajnokságbonyolításként: 17.000 ilyen parti, minden 15-höz két oldal kézírásos könyvelés, rendszerek kialakítása; s az az – ismétlem – érzet, érzület, hogy „Hess sok szellem-szakkerment! Fél életem majd’ ráment, majd’ egész életem elment”. Jékely romantikája az ilyet művészi (!) tökélytel fejezi ki, lengeti, görgeti (áttetszőségben).

*

Appolinaire verseivel is így 1958 körül ismerkedtem, és a filozófiáját romantikába rejtő, manapság nálunk eléggé el nem ismert „végső szavú” szellemhez Jékely rokonítható volt (vagy „vele”, vele együtt éltette szellemléti kezdeményeinket, amaz időben eléggé csodásan egyetemre bekerült magunkfélék „lelkét, szaklelkét”). A francia költőre sokszor oly jellemző ötsoros szakaszt Jékelynél is hamar felfedeztem (ah, véletlen kapcsolatuk?!), viszonylag nem is oly régi keletű világirodalmakban éltem. (Egyike ezeknek igenis Jékely volt, tiszta típusban máig legnagyobb újromantikusunk!) Csak most visszatart valami, alkalmasint végállapot-érzet, mint vízparton este, mikor le kéne vetkőzni s fürödni a társakkal a tóban-folyóban, de nem... én már zártam, pulóverembe burkolózom, karom összefonom magam előtt, nem, visszafog valami, hogy –szokásosan – szakaszról szakaszra idézzek; ezt az interaktivitás elindításául az elemzés-összefoglalás után függelék formájában pótlom. Jönnének itt a kutyás, éjszakás, vérzővadas versek, szarvasbogarak és virágzó gesztenyefasorok elevenítései, ám ez a sorolás (és bármi ily jelleg) keveset mond az érdemi részről. A tematika Jékelynél (ugyanis) tízujjas. Két kézen elfér, bőven. Ugyanakkor a már említett nagy, általános tárgyakon túl (szerelem, halál, életkor, természet, apa-anya, állatok) nem keveredik-bonyolódik kétesebb, kevésbé evidens ügyekbe ez a költészet. A romantika nem közlés-áradás itt; az erős fonatok: magán lián-hidak, át lehet érni rajtuk-velük túlpartokra.

Különös eleme a Jékely-költészetnek, most látom csak, hogy épp a megfogalmazás mintegy önmagát abszolutizáló (maximalizált; több műszót ne!) eleme, jellege csábít, már-már kényszerítően bátorít, hogy mi is így merészeljünk ismertetésekbe fogni: ó, az a vasárnap délutáni lézengés a Városmajorban, ó, a határon túli reménytelenbe otthagyt lakás, kutya, ó, Kosztolányi emléke, ahogy a szerelmes fiatalember a szép kislány figyelmét két ölelés között felhívja a Halhatatlan Mesterre, és...

És ez. Igen. Az „és, s”. Ahová innen rögtön eljut. A búcsúzás (szerelemben), az emlék a medencét, ahol csókolóztak valaha a mostani rigóbúcsú-visszhang tényleg szívfacsaró jelenségén túl valami harmadik közegbe lendíti: elmúlunk...meghalunk. Ez utóbbinak, érzem, nem éppen romantikus közzjátékai lehetnek.

Most (még) kapaszkodva, tulajdonképp boldogan írom ezt. Nem, nem. Sosem írtam még Jékelyről ilyen elszántan boldogtalanul.

Ezért is nehéz idézni. Holott az ismertetés oly kevés. Az ismertető (szóism.) irodalomtörténetek, bármi részletezők, ezért nem jutnak igazán sokra. Agyonidézéssel meg nem szabad befolyásolni a Kegyest (az olvasót). Hamarosan ezért térek rá a fordított(já)ra (ennek). Adaléki irodalomismeret?

Idézek, azért, hogy a részletecskéket kommentálhassam. Sosem csináltam eddig ezt. Szép Ernőnél sem. Kosztolányi túl (köz)ismert hozzá. József Attila távolít a szentenciózus, mindig rövidere fogott végeredményű akkurátus közléseiben. (Végérvényeiben, persze.) Berda így amorfabb, Babits nem sorolható a romantikába. A Jékely-állagot most közel-rettegett elmúlásom érzetével életemben „elemzem idézgetve”.

*

E sok x-szel az I-II. beosztást kell mellőznöm, dolgozatom ne álljon mégse megvallottan két részből. (Több lehetőséget hagy ez nekem így a kommentálásra.)

Csak hát eljárásom okát-eredetét kommentáljam-e? Több megvalósulással járna, ha nem lenne erre szükség.

A *Városvégi gesztenyefasor* kezdő szakasza mindjárt:

*Sohase látott gesztenyefasor!
A lámpafény megaranyozza,
monumentális és komor,
sötétbe fut, nincs vége-hossza.*

1932 az év. Mi az, hogy „sohase látott”? Most se látom? Ilyet még nem láttam? A vége-hossza futás zenóni kör? Csak itt allé-egyenesben. A sohase örökléte-nemléte és a jelenbéli lámpafény nagy kontraszt. Íme, egy szinte esetleges hely, és ha kibontjuk: végérvények. Előjönnek akkor a gyerekkor képei, elő, ugye, a vadak, fák világa, jön, kis félbeharpott történetek. Majd a fason robogó autó, mely visszahozza, felkavarja mindezt. (Verlaine „rossz szele”.)

Az elhagyott kutya elégiája. „Az árva villa beton küszöbén” hagyják őt, örökre. Koldus ruhában, örökbefogadandónak, jó esetben. És mennyi idő telt el. (Jékelynél az idő képekbe sűrítődik, mondhatnám fellengzősen.) Idézek:

*Azóta már nyakatokon az ősz!
a kukoricát tördeli a vadkan,
a vadlibák vonulnak V-csapatban
s éjjel az ég ezüst ködöt esőz
bodor bundára melyet símogattam...*

*...Utólszor jól kihancúrozhatod
magad a csörömpölő levelekben:
előled tarkakontyú banka rebben,
hiún utána kapsz s megugatod...*

Ilyen tárgyakról lehetséges a maximalista szóválasztás, a dolgok rétegvizsgáló-pontos (CT) felismerése, a szóválasztás felülmúlhatatlanja, a finomságon túli, de nyerseségen inneni,

lehetséges az adott vállalkozás vállalt, megcélzott tökélye. Nem látok érték-s-érdekesség-különbséget „a világ nagytémái” és egy ilyen elhagyott kutya „hasi ultrahangja” között. Így van meg, gyötrelemre bár, ami van. Csak a költészetben ott lelhető a vigasz is. Mely a katarzis – s nem csak a szükséges rossz levezető, a katéter.

Bocsánat a halál közeliért.

A Halál a vers végén jön ugyanis, az almafák fehér csontvázának csattogásába belevicso-rog a kutya, hősín, ijedt komondorvonítás közepette.

A Valaki Más, portyázva, kiragadja a kis ebet meleg vackából, s érzem, sorsom (végze-tem?) kiragad engem pöszmöt életemből, melynek csodás (kutyás, madaras, festőalbumos, verselemzős) alig-semmiében végre meglétezhetni érződtem. Hát ne érződjek.

Hát ne?

*

*Te földbe jutsz, hol madarak, királyok
s kutyák porladnak, mint a falevél...*

Madaraim többségének nyughelyén kell majd szétszórni engem, mondogattam. De hogy ez realitás lehet hamar. Vagy mennyit kell szenvedni „addig”, és hogyan? Máris úgy látszik, többféle szálon futnak bennem „alant” vészes dolgok. Fura a romantika! De a pusztulás is. Tu-lajdonképpen három dolog az érzetem: 1./ ez a szenvedgetés ma; 2./ a várhatóan eljövő nagy szenvedés; 3./ a nemlét beállta. Részletek, íme.

Napfürdő a temetőben

*Kinek szívéből nőtt e satnya fű...
...melyen most koslató bogárka mászik
s olyan, mint egy német kezdőbetű...?*

*...Ki merészelné e fűszálakat
megmarkolni, s kirántani tövestül?*

*Csak lengjenek, csak üzengessenek,
mindig akad valaki, ki megérti,
hogy miről is hagyatkoznak a régi
gyökérfoglalató szívek s szemek...*

Nem hagyatkozom semmiről.

*

Orvosom telefonon ma gyengéden fogadta, s enyhe kétségbeeséssel, hogy beszámoltam neki a műtéthez szükséges (önerőből elvégeztetendő) vizsgálatokkal hol tartok, milyen szor-gos vagyok, hogy meglehessen a dolog. A műtét, igen! de közben itt egy másik ügy is fut, jó ég, mondta a kedves-kedves doktor, szorongó nyíltsággal (és gyengéden). Hát igen. Mondom én, mondtam már. Meglátjuk.

Legjobb esetben és „kezdet-se-és-vég-se” amire állok, a kör.

*

Zenéljenek a petúniák: Jékely:

„fujjátok ránk illatos harsonátok!”

Rövid u-val. Merthogy akkor már nem reánk fújhatják
tovább a dalt, amikor már sírunkon trombitálnak.
Mi lesz ha ennél nagyobb fájdalmakkal ülök, ha ülnöm kell?
Mi ez az egész, eleve?

„Alkonyodik, az idő hét felé jár...”

Ezt idéztem nagyján. A lesétáló nap. A sírra még egy utolsó fényhajít, „de bizton elfeledi hajnalig, / mint ahogy elfeledte annyi szépét.” Főmedvéim mondja (medvéim ismerősek, ugye? a pöszmöt kis társaság, melynek kártyázok, kiket simogatva élek): „Barátom, meg ne haljunk, mert akkor végünk.” Mélypont az i-n, s a mondat végén. Mélypontos a kezdet és a vég nem záruló körében.

*

(Szerkesztőim, kedves jók, ne mondjátok, hogy ne, ne, ne...s tudom, több, amit némán mondtok...mélypontok: egy ilyen tanulmány ez, így-még-nem-írt költészetelemzés. Aforizma-im, közben: Már senkinek sem akarok mondani semmit. Sőt, egyáltalán semmit ne mondjak, ezt se...hogy mit, semmit, hogy kinek, hogy én. - - - Ez az az egzisztencializmus, melynek a hátra lévő idő nem a megszűnésig hátra lévő, hanem a még megléve elképzelhető „azután”. Zenóni pont, a képtelenség e végtelenség. Hát nem romantikus érzet?)

*

„Míg a várost fel nem veri a gyom...” Teljesen mindegy lenne/lesz.- - - Nemrég a *Csontja-imhoz* szóló vers is evidenciámba fért:

*Mindig úgy éldegélek, mintha holnap
örökre elaludnék s álmatag
nézem csontjaim, kik velem loholtak,
s kiket lellem csúful magára hagy...*

Nem így lesz, ah, nem így lesz.

Nincs, hogy az úr csillagkulisszás színpadán pörögnék a többi jelenés után. Főmedvémmel sem tudom, mi lesz. Nem tudom elképzelni magamat emlékként. Tehát Jékely romantikájának, a mások romantikáinak (bár esszenciális) kül-burkai sem élhetőek nekünk okvetlenül. Áll itt is aforizmam, hogy: A világban csak a világon kívül lehet ott lenni. A romantikában, mások romantikájában is. Sokáig nekem Jékely romantikája az én érzetem volt. Ma, ó jaj, valaki másé.

*

Idézek a *Galambok* verséből:

*...Akkor voltam én is a legszegényebb,
mikor galambot tartottam, sokat,
s akkor voltam mégis a legboldogabb,
amilyen nem leszek bármeddig élek.*

A legboldogabb voltam, míg boldogtalan voltam, is. Ma boldogtalan vagyok, íme, s ily enyhület nélkül:

*Álmomban most is vissza-visszajárnak
s őket tiszta búzával etetem,
hálásan símogatják égi szárnyak
szegény boldogtalan fejem.*
(1935, írjuk ide)

Még szépen vagyunk, addig vagyunk csak romantikusan rútul, is. Az utolsó vasárnap a Városmajorban...feltámadásra váró öreg szarvasbogár. A gótikus városokban bolyongó apa, a kinyithatatlan kapu, mely előtt halomba gyűlt a levél. Az anya, aki az éjten idegenben nyugtalan álmú fiúhoz szól, miért nem *az*,mikor olyan boldog fiú lehetne. Hirtelen nem bírok tovább *szóra*-idézni.

Hiszen ez az én világom volt. Ez volt az én világom, még ez az. Holnap még kimegyek, arra az 1 négyzetkilométernyi területre, ahová – ki tudja, miért? nem betegségből, legföljebb a rossz járás tette – beszorultam. Minden kinagyítódik. 100-150 festővel ismerkedtem meg antológiákból, albumaikból az utolsó 2 évben, írni alig adatik erről. De elmondom, mindig néztem, meddig is éltek. Mily sokan haltak meg hetvenedik életévük körül. S hogy a csodálatos koloritú, fantasztikus erejű, sugárzású ember, férfi, de Staël hogyan vethette át magát antibes-i műterme korlátján egy nap, némi-napi készülődés után, mégis, a mélybe, meghalni? 40 éves alig múlt; sikerek lehető telje, 4 gyerek, feleségre feleség...sikerre siker. Nem értettem. Már értem. De nem fogom tudni megtenni.

Bizakodni fogok (és szenvedni) a végsőkig. Milyen lesz *akkor* az együttlét a romantikával? Hogy a jó barátok, a meggyilkoltak „odatúl” egy lágerben biztos kellő lombárnyat találtak, legföljebb hadifogolytábor, kártyáztak, emlegették őt is, talán.

Ő meg, az élő, Jékely, addig-addig mondja a nevüket, míg csak köztük nem *érez*i magát. Van ez valósan? Mi „a valós”?

Romantika csak addig van, míg remény van. Addig mondom, addig mondom addig-addig Samu nevét, Szpéróét, a Pipi néniét, stb., míg...

Míg...

Mit jelent majd hamarosan (nekem) vigyázzmagadrantörődjvelem sor-cím? Feleségem lát el most is már bajomban konkrétan, orvosom gyengéd a telefonban, szerkesztőim írnak pár szívbéli sort.

Aztán?

Tévemet még megcsináltatom, jön a Péter úr. Arrébb még a mütét (a melyik?), de ez nem szabadság. Holnap kimegyek az utcára.

*

Nem bírok többet idézni, nem, mert a rigóbúcsús medence az én boldog és (ah, dehogy) boldogtalan kertvárosi, hegyvidéki kószálásaimat idézi; a hold kerek a vízben, mint a lencse, a szerelmesek lilás homályban fürdenek... vagy csak sétálnak a budai kertek közt. Vagy ügyetlenkedem. Vagy múltatom időm magányos kocsmában detektívregénnyel, épp világváltozás folyik, 1989. Vagy ugyanazt az 1 négyzetkm-t lejáróm napra nap, beszélgetés se sok érdemleges, mégis emberek, mégis én.

Régi lakásokat nem siratok, mint a költő, én 73 éve kb. itt születtem, itt élek, innen rucangattam ki, na és, mennyi az.

Levelek, holt falevelek, padon. Illatai altatóknak, gőzfürdői szagok.

Antikváriumok, könyvrendelések; repülőjegy vételek már elúsztak, mániák, lovak. De a kártya maradt, Főmedvéknak, már feleségemet sem zaklatom vele 3. éve, oly sokat akartam játszani a medvéknak, madaraknak. Katéteren élek most.

Az a remény, hogy haptákba merevítve fekszem (Jékely-vers), a nagy-érezéstelenítés után, nem végső rémség, a Semmi (nekem, a pöszmötölő örökké szellembekapónak, könyvek, mászkálás a lakásban, ez-az, semmiez-semmimindenaz stb.) nem az igazi jó Semmi, és még nem a végső. Semmit nem bírok mondani, tulajdonképpen.

Már ez a dolgozat is mintegy: ahogy ez velem elmúlik.

Este hashajtó megint. Mert csak így van székletem. Drága orvosom enyhén kétségbeesett.

Erre.

Én: zenonian merre? Nem a kezdet felé. És nincs visszaút. Ez nem frázis, így. Körre kör mégis?

*

Nyom, piszkál alsógatyámban a katétervég. Orvosom sóhajtott finom szeretettel. "Jaj, művész uram, cserélni kell hat nap múlva... így elment az idő..." Meg haikukról beszélgetünk, barátja főleg gyűjt ilyeneket, engem is. (!!)

Elgondolkoztam nemrég: meg kellene írni, elődök helyett, milyen volt a fenyegető vég előtt (bármilyen lesz is, ez VAN), az, hogy még firkálok, szöszt rovok (képzavar), még differenciálok (N. N. Á., mesterséghez, mely fényt-éjszakát elválaszt... itthon is most, jó aludni, de így? és fényre vágyom, felébredni reggel... gondoljak a Hárshegy oldalán lesétáló napra?), elfogadtam, egy túlsúlyos, erősen megkopaszult, könnyen fulladó, izzadó, rosszul öltözött ember vagyok, vállalalom nyilvános helyen... csak nyilvános hely ne legyen, inkább. Elfogadom, roncsleplek vagyok... dühös vagyok, hogy valamicskét rendbe hozott külsőmre épp – sapka, stb. – azt mondják: de jó színben vagy, jól nézel ki... Jó ég! Már nem bosszankodom.

Mindegy.

Fáj, hogy egy szép Jékely-idézettel sem tudom megoldani a „helyzetet”. Gondoltam hát...

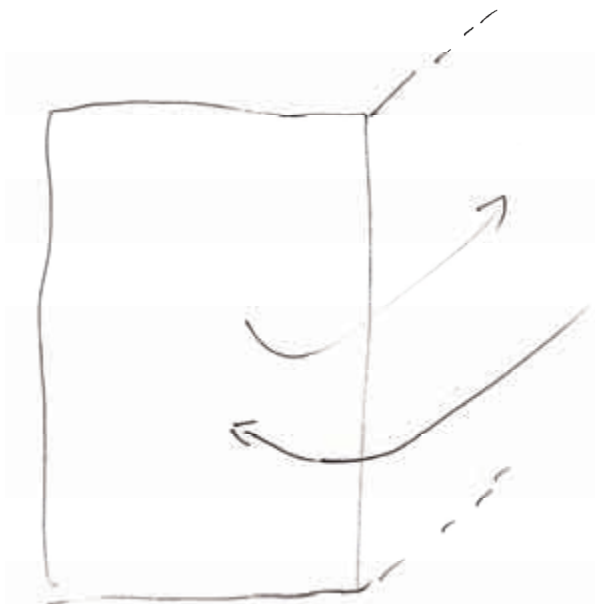
...egykor Kosztolányi kis előd-szobránál sokat üldögéltem. Egykor féltem, mi lesz, ha Ottlik, Mészöly bajai jönnek, ha a 80. év jön. Elmegyek innen. Ah, prímuszám 73... nem fogom megélni a 79-et, a köv.-t se. De ha ez az érzetem eléggé jogosnak érződik. Miket hittem.

Összeírom hát, miket firkáltam a halál árnyékában, míg szép szerén voltam. Csak akkor nem volt ez az érzetem. Hogy már nyitva a zenóni kör

*

Bukás?

Vicc, de -Kondor verse – kb.: egy üreset lapozok. Ez ábrázolhatatlan.

Verébkénk, Filibusz József úr harsog. 5 és fél éves. Ah, Kassák, Berda verébkéi. Jön karácsony. Nemrég halt meg, nagy szenvedések után, ágyhoz kötve, feleségem édesanyja. Az ágyhoz kötöttség nekem elkerülhetetlen jön. Aranyosak lesznek velem. Persze, s közben várnak a továbbiak: műtét még, egy csak? Mely leletek? Jön ez. Megyek. Leletenc leszek. Jékely legalább álmában halt meg? Nem álmunkon halunk meg, nincs ily esztétikum.

[2011. december]

SZEGED 1934 - BUDAY GYÖRGY MUNKA KÖZBEN